

folklor/edebiyat - folklore&literature, 2025; 31(3)-123. Sayı/Issue - Yaz/Summer

Kitap Tanıtımı / Book Review

Nurgül Certel, *Nikah ve Pazarlıklar: Suriyeli Kadınlarla Çokeşli Evlilikler* (1. Baskı) İstanbul, İletişim Yayınları, 2025, 215 s.

ISBN: 9789750538124

Tansu Kuzu*

* Yl. öğrencisi., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı. Ankara-Türkiye/ Msc., Ankara University Institute of Social Sciences Department of Social Anthropology. tansukuzuakademik@gmail.com. ORCID ID: 0009-0001-6724-8081

Nurgül Certel'in *Nikah ve Pazarlıklar: Suriyeli Kadınlarla Çokeşli Evlilikler* (2025) adlı kitabı, Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye zorunlu göç eden kadınlarla yapılan çokeşli evliliklerin gölgede kalan yönlerine ışık tutmaktadır. Certel'in, 2023 yılında Genç Sosyal Bilimci Mansiyon Ödülü'ne layık görülen doktora tezine dayanan kitap; çokeşli evliliklerin öncesi ve sonrasındaki süreçleri, evliliklerin ardındaki nedenleri, kapalı kapılar ardında şekillenen aile içi dinamikleri ve erkeklerin bu evlilikleri ataerkil pratikler yoluyla meşrulaştırma biçimlerini ele alan dört temel bölümden oluşmaktadır. Kitapta, evliliğin tüm taraflarıyla yapılan derinlemesine görüşmelere yer verilmesi, okuyucuya sürece dair kapsamlı ve bütünsel bir tablo sunmaktadır.

Kitabın giriş bölümünde, araştırma konusunun seçilme nedenleri ve aşamaları detaylıca ele alınmaktadır. Araştırma sorunsalını belirleyen en önemli unsur, kamuoyunda Suriyeli kadınlarla yapılan çokeşli evliliklerin tartışılma biçimidir. Suriyeli kadınların ve yaptıkları evliliklerin medyadaki temsili, çokeşli evliliklerin toplumsal bağlamını anlamak için yetersiz kalmaktadır. Bölümde ele alınan literatür araştırmaları ve raporlara göre, Türkiye'deki erkeklerin göçmen kadınlarla dini nikahla veya para karşılığı evlilikler yaptıkları görülmektedir. Sınır kentlerde bu evlilikleri ayarlamak amacıyla ücret karşılığı faaliyet gösteren araçlar bulunmaktadır. Göçmen kadınlar, toplumda önyargı ve tepkiyle karşılaşmamak için çokeşli evliliğe giden süreç ve sonrasına dair olumsuz deneyimlerini çoğunlukla dile getirememektedir. Bölümün devamında, çokeşli evliliklerde mağdur olan bir diğer grubun da Türkiyeli ilk eşler olduğuna değinilmektedir. Bu kadınlar, eşlerinin Suriyeli bir kadınla evlenme tehdidiyle karşı karşıya bırakılmakta ve çokeşliliğe rıza göstermeleri için fiziksel ya da psikolojik şiddete maruz kalabilmektedir. Her iki kadın grubunun da istismar edildiği sürecin ele alındığı kitap, feminist araştırma yönteminin eleştirel perspektifi çerçevesinde kadınların ve erkeklerin farklı gerçekliklerini sorgulamaktadır.

Kitapta ele alınan çalışmanın araştırma öznelere, *2011 Suriye zorunlu göçü sırasında, resmi nikah ile evli oldukları Türkiyeli eşlerinin yanı sıra, dini törenle Suriyeli kadınlarla da çokeşli evlilik kuran erkekler ve onların eşleri* olarak belirlenmiş; görüşmelerin gerçekleştirildiği araştırma sahaları ise Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu Şanlıurfa, Kilis ve Hatay olarak seçilmiştir. Giriş bölümünün sonunda, çokeşli hanelerde görüşme ortamı yaratmanın sınırları, karşılaşılan zorluklar ve süreci kolaylaştıran etmenlerin yanı sıra, kadın bir araştırmacı olarak Certel'in saha deneyimleri ele alınmaktadır.

Kitabın ilk bölümünde, çokeşli evliliğin literatürde nasıl tartışıldığı üzerinde durulmaktadır. Mevcut literatüre göre çokeşli yaşam sosyo-ekonomik sebepler, dini

inançlar, kültürel pratikler ve ataerkil düşünceler sistemi üzerinden ele alınmaktadır. Bölümün devamında, çokeşliliğin Türkiye özelinde hangi bölgelerde, ne sıklıkla ve hangi sebeplerle görüldüğü üzerine yapılan çalışmalara yer verilmektedir. Kitapta önceki çalışmaların bulgularından farklı olarak, zorunlu göç sonrası artan çokeşli evliliklerin artık toplumsal ve maddi sermayeye sahip *olmayan* erkekler için de mümkün hâle geldiği ortaya konulmaktadır.

İkinci bölümde, erkeklerin Suriyeli göçmen kadınlarla yaptıkları çokeşli evlilikler aracılığıyla elde ettikleri iktidar ve bu iktidarın meşrulaştırılma şekilleri irdelenmektedir. Çokeşli evlilikler, erkeklerin egemenlik kurduğu; kadınlara baskı ve şiddet uyguladığı bir iktidar aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Suriye zorunlu göçü sonrasında artan bu evlilikler, erkekliğin yeniden şekillendiği ve pekiştiği alanları görünür kılmaktadır. Kitapta ele alınan görüşmelerde, erkekler çokeşli evlilikleri keyfi değil, zorunluluk sonucu yaptıklarını ifade etmektedir. Bu evlilikler, erkeklerin içinde bulundukları zor koşulları itibarlı ve helal bir şekilde çözme biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmeye katılan erkeklerin hepsi, çokeşli evliliklerini mevcut aileyi ayakta tutmak için yaptıklarını belirtmiştir. Bu ifade, göçmen olmayan ilk eşlere yönelik örtük bir “eksik olma” suçlaması taşımaktadır. Erkekler, cinsel veya duygusal açıdan yetersiz gördükleri ilk eşlerini Suriyeli genç bir kadınla evlenmekle tehdit etmektedir. Kitapta bu tehdidin, erkeklerin kadınları başka bir kadın üzerinden denetim altına alma çabası olduğuna işaret edilmektedir.

Kitap, çokeşli evlilikleri meşru kılan en büyük etkenlerden birinin de erkeklerin erkek çocuk sahibi olma arzusu olduğuna değinmektedir. Erkek çocukları, ataerkil toplumda soyun devamını sağlayacağı için olarak yüceltilmektedir. Bunun yanı sıra, oğullardan yaşlılık dönemlerinde babalarına bakım hizmeti sunmaları da beklenmektedir. Kitap, bir ya da birden fazla erkek çocuğuna sahip olma isteğiyle yapılan çokeşli evliliklerin hem toplumsal olarak kabul gördüğünü hem de bu evlilikleri meşru kılan başlıca gerekçelerden biri haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Görüşmelerde, erkeklerin evlilik kurumunu ilişkilerini sürdürebildikleri, cinsel ve ekonomik güçlerini kanıtlayabildikleri bir alan olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır; çokeşli evlilik yapan erkekler ise bu başarıyı iki katına çıkardıklarını düşünmektedirler. Erkek, gerçekleştirdiği çokeşli evlilikle kendisini bir kurtarıcı olarak konumlandırmakta ve toplum nezdinde itibar kazanmaktadır; hem ilk eşiyle kurduğu evliliğini sürdürmüş hem de evlenmeden önce mağdur durumda olan Suriyeli kadını “kurtarmıştır.” Kitabın ortaya koyduğu üzere, çokeşli haneler erkeklerin kontrol, itibar ve güç elde ettikleri;

evlenme, boşanma ve yeniden evlenme gibi kararları kendi istekleri doğrultusunda alabildikleri ve tüm bu süreci bir başarı ve yetkinlik göstergesi olarak gördükleri alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde, zorunlu göç sonrası ortaya çıkan evlilik pazarı ve pazarlık süreçleri ele alınmaktadır. Suriye’de yasal olan, ancak Türkiye’de medeni kanuna göre kabul edilmeyen çokeşli evlilikler, her iki toplumda da kültürel olarak meşru görülmekte ve dini nikah yoluyla fiilen sürdürülmektedir. Çokeşli evlilikler, süreçte kadınların pasif bırakıldığı, rızanın alınmadığı ya da zorla üretildiği, kadının yaşı ve doğurganlık durumu gibi özelliklerin pazarlık konusu haline getirildiği bir evlilik pazarına dönüşmüştür. Suriyeli kadınların dini nikah yoluyla evlenmeyi kabul etmeleri, resmi nikah kıymak zorunda kalmayan erkekler açısından bir avantaj olarak görülmekte; bu durum, dini nikahlı birlikteliklerin artmasına neden olmaktadır.

Kitapta, çokeşli evliliğe giden süreçte erkeklerin Suriyeli kadınlara yönelik belirledikleri kriterlerin aynı zamanda baskının da üretildiği alanlar olduğu vurgulanmaktadır. Görüşmelerde erkeklerin, evlenecekleri Suriyeli kadınların “namuslu”, “kimsesiz”, “mağdur”, “itaatkâr” olması gibi kriterler öne sürmeleri, kadınların birer pazarlık nesnesine dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Çokeşli evliliklerin özellikle Suriyeli kadınlarla yapılmasının ardında, erkeklerin bu kadınların daha masrafsız, bakımlı, itaatkâr ve cinsellikte daha iyi olduklarına dair inançları yatmaktadır. Bu özellikler, erkeklerin evlilikte kurmak istedikleri egemenlik alanlarına da ışık tutar niteliktedir.

Kitapta, erkeklerin pazarlık yürüttüğü bir diğer alan, ilk eşin rızasının “üretilmesi” süreci olarak ele alınmaktadır. Erkekler, dini evliliklerinde İslam’ın helal ve haram kavramlarını kullanarak meşruiyet sağlamakta, ancak yine İslam’ın çokeşlilik için gerekli kıldığı “ilk eşin rızası” şartını kendi lehlerine uyarlamaktadır. Çokeşli evlilikte, ilk eşler sistematik olarak fiziksel ve psikolojik şiddete uğramakta, çocukları üzerinden tehdit edilmekte ve evlilikte yaşanan sorunların sorumlusu ilan edilmektedir. Evliliği kabul etmeleri için manipüle edilen ilk eşler, şiddetle elde edilen “rıza” sonucu evlilik içinde kalmaktadır. Kadınlar, çocuklarına ve geleceklerine dair taşıdıkları kaygılar nedeniyle boşanmayı tercih etmemektedir. Aşiret kurallarına göre çocukların babaya verilmesi korkusu da kadınların bu kararı üzerinde etkili olmaktadır.

Bölümün devamında, Suriyeli göçmen kadınların Türkiye’deki erkeklerle evlenme nedenleri ekonomik ve sosyal dinamikler çerçevesinde ele alınmaktadır. Diğer yandan Suriyeli kadınların evlenmelerinde Suriye’nin güvenlik sorunları, göç sonrası yaşanan sosyo-ekonomik zorluklar, yalnızlık korkusu, daha iyi yaşam koşulları arayışı ve resmi

nikah yoluyla yasal statü elde etme beklentisi gibi etkenlerinde belirleyici olduğu kitapta öne çıkmaktadır. Bazı kadınların da evlilik kararına doğrudan katılım göstermedikleri ve durumdan aileler evliliğe karar verdikten sonra haberdar oldukları; bazı kadınların ise küçük yaşta yaptıkları ilk evliliklerinin yarattığı olumsuz deneyimlerin etkisiyle çokeşli evliliği kabul ettikleri görülmektedir.

Kitabın dördüncü bölümünde, çokeşli evlilikteki ilişki dinamikleri ve ev içindeki sorunlar ele alınmaktadır. Yazar, kitapta hanedeki sembolik hiyerarşilere dikkat çekerek, hanenin biçimlenişinin erkeğin gelir düzeyine ve kadınlar arasındaki ilişkilere bağlı olarak değiştiğini vurgulamaktadır. Gelir arttıkça, eşler arasındaki fiziksel mesafe de artmakta, düşük gelirli hanelerde ise odalar paylaşılmaktadır. Erkeğin, evdeki adaleti eşlerine eşit vakit ayırarak ve ekonomik ihtiyaçları dengeleyerek sağlamaya çalıştığı da çalışmada yer almaktadır. Ev içi dinamikler, erkeğin fiziksel varlığı üzerine inşa edilmiştir; erkek, asıl evliliğin hangi kadınla olduğunu, birlikte yaşamayı tercih ettiği kadın ve ev üzerinden belirlemektedir.

Kitap, Suriyeli kadınların çokeşli evliliklerde dini nikahın getirdiği belirsizlikler, resmi nikahın sağladığı haklardan habersiz olmaları ve talepte bulunma hakkına sahip olmadıklarına dair inançlar nedeniyle hak kaybına uğradıklarını ortaya koymaktadır. Çocuklar, Suriyeli kadınlar için toplumsal haklara erişmenin bir aracı olarak görülse de bu durum erkekler tarafından çift yönlü bir strateji olarak kullanılmaktadır; bu bağlamda çocuklar, kadınları evliliğe bağlı kılmanın bir aracı haline gelmektedir.

Nurgül Certel'in *Nikah ve Pazarlıklar: Suriyeli Kadınlarla Çokeşli Evlilikler* kitabı, göç, çokeşlilik, ataerkil yapılar ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini çok boyutlu bir şekilde ele alarak, gerçek hayat hikâyelerini açığa çıkarmaktadır. Kitap, çokeşliliğin meşrulaştırılmasında toplumdaki ataerkil yapılar, normlar ve ekonomik ilişkilerin nasıl iç içe geçtiğini detaylı bir şekilde göstererek hem kadınların hem de erkeklerin deneyimlerini görünür kılmaktadır. Bu bağlamda, *Nikah ve Pazarlıklar* sadece göç çalışmaları için değil, toplumsal cinsiyet alanındaki literatür için de önemli bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).